

Пре свега не смемо претпоставити, пошто општећивање туђих интереса или могућност тога оштећења, правда утицање друштва; да је то мешање у сваком случају и оправдано. Има случајева, где поједини, идући за својим циљем, по нужди и с правом, чини неприлике или штете другима, или им осуђује корист, којој су се разумно могли надати. Овакво сударање личних користи, потиче из лоших друштвених установа, и не да се избећи, све док трају ове установе, а неке се не би могле уклонити никаквим уредбама.

Ко год у некој веома обрађеној струци или неком испиту, победи своје такмичаре у ствари, коју су обоје подједнако желели постићи; користи се из штете узалудног напора и преварене наде својих такмичара. Али свако допушта, да је по општи интерес човечанства, много боље, ако се људи у својим тежњама, на могу заплашити, оваквим последицама. То ће рећи другим речима: друштво не даје, ни законита ни морална права, у накнаду такмичарима, који су се преварили, и претрпели штету у такмичењу, и држи, да му само онда припада, да се умеша, када се употребљавају средства, која су против општег интереса – када се дакле употребљава лукавство, варање и насиље.

Као што рекосмо, трговина је друштвена радња. Ко узме да продаје ма какву робу, тиме се дотиче користи других људи или у опште користи целине. Његово владање потпада дакле под суд друштва. По овоме дакле сматрале су владе, за своју дужност, да одреде у свим најважнијим случајевима цене, и да пропишу занатима како да се развијају. У наше доба, ма и после жестоке борбе, продрло је уверење, да се јефтина и квалитетна роба, најбоље може постићи ако су произвођачи и продавци потпуно слободни; не ограничени ничим другим, осим тиме што се и купцима оставља слобода, да себи могу набављати оно, што им је потребно, тамо где желе. То је тако звана наука о слободној трговини, која до душе не извире из истих начела, које развисмо у овој књизи о личној слободи, али се ослања на тако исти јак темељ. – Ограничавање трговине или производње у име трговања, није друго, до ограничавање слободе, и по томе је од штете; али ово ограничавање, односи се само на оне радње које друштво има права, да ограничава, и које су само с тога неумесне, што не успевају онако, као што би требале да успевају. Будући да наука о слободи трговине, не садржи у себи начело личне слободе, то се оно не да применити, ни у оним питањима која прелазе границе ове науке на пр. у колико је нужно јавно бдити, да се стане на пут варању, које пониче на лажним другачијим робама; у колико се могу приморати фабриканти, да згодним мерама обезбеде здравље оних радника, који раде опасне занате. У овим питањима можемо узети слободу у рачун, само у толико, у колико је при иначе једнаким околностима, увек боље ослонити се на људе, него бдити над њима. Не да се у начелу порицати, да их не смемо у име овог циља ограничавати. С друге стране пак, има питања у ограничавању трговине, које спадају сасвим у круг начела слободе, тако на пр. поменути закон о продавању јаких пића у држави Мени, спречавање увоза афијума у Кину, ограничавање продаје отрова; у кратко, где год се друштво умеша, да стане на пут или да отежа набавку неког добра. Ово ограничавање штетно је, не као ограничавање произвођача или продавца, већ као ограничавање слободе купца.

Један од ових примера, а то је продавање отрова, изазива ново питање, т. ј. : које су границе власти полиције, или колико се може ограничити с правом слобода појединца, да се предухитри злочин и несреће? Нема сумње да је задатак владе да узме мере које ће предухитрити злочин, а за тим, да пронађе и да казни тај злочин. Ипак влада, може много